

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sara Hrgović

**OBITELJ KAO POTICAJ ZA LIKOVNI IZRAZ DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2016.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI
Studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

**OBITELJ KAO POTICAJ ZA LIKOVNI IZRAZ DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Studentica: Sara Hrgović

Mentor: Goran Kujundžić, doc. dr. art.

Predmet: Likovna kultura u integriranom kurikulu

Matični broj studenta: 2690

Osijek, 2016.

SAŽETAK

Prema psihološkom razvoju djeteta crtež i slika jedan su od najboljih medija neverbalne komunikacije s djetetom. Dakle, dječji crtež možemo tumačiti kao jedno od sredstava pomoću kojeg dijete ostvaruje komunikaciju s okolinom. Ono putem crteža može izraziti svoje aktualne osjećaje te prijašnje iskustvo, želje, fantazije ili konflikte. Istraživanje će se baviti likovnim problemom prikazivanja vlastite obitelji kod djece predškolske dobi. Istražit će se usporedba prikazivanja članova obitelji s njihovim autoritetom i važnošću u djetetovu životu u nekoliko kategorija: veličina osobe, položaj osobe na papiru, detalji. Istraživanje će biti provedeno intervjuiranjem na uzorku od 25 djece dječjeg vrtića „Sunčica“ u Osijeku, koji obuhvaća djecu iz mlađe, srednje i starije dobne skupine. Na osnovu dječjih radova te intervjuja, očekuje se da će dobiveni rezultati potvrditi postavljene hipoteze.

Ključne riječi: obitelj, likovni izraz, vrtić, djeca predškolske dobi, autoritet

SUMMARY

According to the psychological development of a child, drawing and painting have proved to be one of the best means of non-verbal communication with a child. Therefore, a child's drawing can be interpreted as a way in which a child communicates with his or her environment. A child's drawing can express not only their current feelings but also their past experiences, they can imply their desires, fantasies, as well as conflicts. The study will focus on visual aspects of presenting a family by preschool children. Presenting family members according to their authority and importance in a child's life will be compared and researched in several categories: the size of a person, the person's position on the paper, details. The research will be done by interviewing a sample of 25 children attending the nursery school "Sunčica" in Osijek, which includes the children from the younger, middle and older groups. According to the children's works and interviews with them, it is expected that the results will confirm the assumed hypotheses.

Keywords: family, visual expression, nursery school, pre-school children, authority

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. CRTEŽ	7
2.1. Faze dječjeg likovnog izražavanja	7
2.2. Likovi u dječjem crtežu	8
3. MOTIV OBITELJI U DJEČJEM CRTEŽU	10
3.1. Emotivna proporcija.....	10
3.2. Detalji u dječjem crtežu	11
3.3. „The kinetic family drawing“ test.....	11
4. METODOLOGIJA	13
4. 1. Cilj istraživanja	13
4.2. Hipoteze istraživanja.....	13
4.3. Zadaci istraživanja	13
4.4. Uzorak istraživanja	14
4.5. Instrument i postupak istraživanja	14
4.6. Sređivanje podataka	14
5. OBRADA I ANALIZA PODATAKA	15
6. RASPRAVA.....	36
7. ZAKLJUČAK	38
8. PRILOZI.....	39
8.1. Prilog 1	39
8.2. Prilog 2.....	44
9. LITERATURA.....	45

1. UVOD

Dječji crtež jedan je od najboljih načina djetetovog izražavanja. Mnogi doživljavaju dječji crtež kao obično šaranje bez osobite vrijednosti. Međutim, prema psihološkom razvoju djeteta crtež i slika jedan su od najboljih medija neverbalne komunikacije s djetetom. (Grgurić, Jakubin, 1996.) Zbog još nedovoljno razvijenog govornog aparata i siromašnog vokabulara, dijete u dobi od dvije do pete-šeste godine, putem crteža može izraziti svoje aktualne osjećaje te prijašnje iskustvo, želje, fantazije ili konflikte. Dječji izraz mnogo je bogatiji detaljima, te nastaje nacrtana ili naslikana proširena rečenica (Bodulić prema Belamarić, 1986.).

Djetetova sredstva izražavanja su jednostavna, naivna, ali uvjerljiva usprkos tome što su dana bez posebne spretnosti. Upravo iz razloga što se mnogo toga može saznati upravo iz djetetova crteža, ova me tema posebno zainteresirala. Osim toga, zanimalo me hoće li djeca zaista prikazati stvarne obiteljske odnose svojim crtežom. U ovom istraživanju pažnja će se usmjeriti na pitanje postoji li povezanost između likovnog prikaza obitelji i autoriteta iste kod djece predškolske dobi. Kako bih se što bolje ostvario cilj istraživanja, pokušalo se odgovoriti na tri pitanja. Postavljena pitanja bila su: hoće li djeca osobu iz obitelji kojoj su emocionalno sklonija prikazati većom od ostalih likova, hoće li člana obitelji kojemu su slabije emocionalno sklona prikazati manjom od ostalih likova ili u potpunosti izostaviti iz crteža te hoće li djevojčice više pažnje usmjeriti na detalje likova u odnosu na dječake.

Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću „Sunčica“ u Osijeku, u razdoblju od 27. do 29. lipnja 2016. godine. Odabrani uzorak obuhvaćao je 25 djece iz mlađe, srednje i starije odgojne skupine. Nakon planirane aktivnosti proveden je intervju otvorenog tipa sa svakim djetetom osobno. Istraživanje je djelomično potvrdilo postavljene hipoteze.

2. CRTEŽ

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća, istraživači su počeli opisivati razvojne faze i karakteristike dječjeg likovnog izražavanja. S razvojem dječje psihologije, razvija se i interes za dječji crtež. Uz govor, pomoću kojeg dijete izražava svoje osjećaje, razmišljanja i doživljaje te uspostavlja odnose s drugim ljudima, crtanje je jedno od najiskrenijih načina njegova izražavanja.

Sva djeca uživaju u crtanju. Ono je uvijek bilo omiljena dječja igra koja, kao i svaka druga, dosta govori o potrebama djeteta, njegovom senzibilitetu, pa i strahovima. Pored radosti i zabave koje nudi, veoma je važna za intelektualni, kao i socijalno-emotivni razvoj djece, zbog čega je treba poticati, hrabriti i pratiti.

2.1. Faze dječjeg likovnog izražavanja

Crtež je, također, pokazatelj djetetovog razvoja i napretka. Pri likovnom izražavanju, mnoga osjetila su aktivna: osjetilo vida, fina motorika, a crtež je povezan i s razvojem govora. Kada su sve te funkcije u redu, postoji nekoliko faza razvoja crteža koje se mogu kvalificirati, razvrstati i pratiti. Njima su obuhvaćeni gotovo svi elementi djetetovog napretka – kognitivni (spoznajni), grafomotorički i emocionalni.

Od trenutka rođenja, dijete je svjesno svijeta oko sebe: vidi boje, osjeća mirise, čuje zvukove – i na svoj način ih doživljava i utiskuje u svijest. Kasnije ta imena, lica i zvukovi dobivaju jasniju definiciju i izraz. U kasnijim fazama razvoja, dijete ih "bilježi", radi zapis o njima putem crteža. Kako dijete raste, rastu i njegovi crteži. Širi se spektar pojmova koje primjećuje, i sve to dobiva mjesto na papiru. Spoznaje o svijetu se povećavaju, i crtež postaje bogatiji. Likovni izraz otkriva djetetove talente i važne stvari koje ulaze u njegovu svakodnevicu.

U suvremenoj teoriji predškolskog odgoja postoje dva različita stajališta koja pokušavaju objasniti dječje stvaralaštvo. Oba stajališta imaju veliki utjecaj na metodiku odgojnoga rada, odnosno na način poticanja dječjeg stvaralaštva. Prvo stajalište tretira dječje stvaralaštvo kao igru i spontano, često nesvjesno izražavanje djeteta. Drugo stajalište objašnjava dječje

stvaralaštvo kao oblik kultivirane igre, te naglašava potrebu i značaj organiziranih odgojnih utjecaja i poticaja.

Likovni izraz djece oduvijek predstavlja vrlo zanimljivo polje istraživanja i rijetko je neka dječja aktivnost zauzela toliko mjesta u psihološkim istraživanjima, kao što je to dječji crtež. O tome zašto dijete crta, također postoje dvije teorije. U jednoj, ova se pojava objašnjava unutarnjim faktorima, u drugoj se crtanje i slikanje djece objašnjava kao rezultat utjecaja okoline.

Djeca u području likovnog izražavanja prolaze kroz očekivane razvojne promjene, kako fizičke tako i psihičke. Prema mentalnoj i kronološkoj zrelosti i realizaciji crteža, možemo dječje likovno izražavanje promatrati kroz tri osnovne faze. To su faza šaranja, faza intelektualnog realizma te faza vizualnog realizma (Belamarić, 1986). Faza šaranja javlja se od prve do kraja treće godine djetetova života. U tom periodu je dijete predoperacijskog mišljenja, spontano se likovno izražava te se koristi primarnim simbolima. Takvi su crteži odraslom čovjeku neprepoznatljivi, no za dijete imaju posebno značenje. Početkom treće godine dijete razvija nove linije, u likovnom se radu prvi puta javlja lik čovjeka. Zatim, dijete prelazi u fazu dječjeg realizma. Dječji realizam dijeli se na fazu složenih simbola, koja je još uvijek prisutna u predškolskoj dobi, te fazu intelektualnog realizma koja se javlja u dobi od 7 godina i traje do kraja 10. godine. Faza složenih simbola javlja se u četvrtoj godini te traje do kraja šeste godine. Dijete prikazuje savršenije simbole, s više detalja. Dijete crta ono što mu je najvažnije, počinje crtati iz memorije. Prikazuje ono što je vidjelo, čulo, dotaknulo i slično. Komunicira sam sa sobom dok stvara likovno djelo. Posljednja faza dječjeg likovnog izražavanja je faza vizualnog realizma koja traje od 11. do 15. godine života.

2.2. Likovi u dječjem crtežu

Kroz praktičan rad, primjenom različitih sadržaja i materijala, djeca se mogu slobodno izražavati, iskazujući svoje sklonosti i sposobnosti, razvijajući kreativnost. Prilikom osmišljavanja različitih zadataka, posebno treba voditi računa o tjelesnoj i psihičkoj zrelosti djeteta, obraćajući pozornost na individualne razlike među djecom. Crtež je prozor kroz koji možemo zaviriti u dječju svijest. To je način na koji dijete sebi objašnjava svijet- kako ga vidi i kako ga doživljava.

Prvi pokušaji dječjeg crtanja predstavljaju djetetu čisto zadovoljstvo i zabavu. Saznanje da olovka ostavlja trag na papiru potiče daljnju igru. To su, kao što je već spomenuto ranije, jednostavni simboli poput kvadrata, kruga ili jednostavnih linija.

Početkom treće godine, javlja se ljudska figura. Njen prikaz najčešće podsjeća na lik punoglavca, no u literaturi taj oblik prikaza nazivamo glavonošcem. Dijete prvo prikazuje glavu i udove, dok su oči, nos i usta detalji koji se javljaju kasnije. Na početku dijete prikazuje čovjeka kao cjeloviti živi sustav sa različitim osjetilima. Lik čovjeka ima glavu koju predstavlja krug, te linije koje predstavljaju noge. Zatim se počinju pojavljivati oči, koje čine dva manja kruga. No, taj veliki krug ne predstavlja glavu, već cjeloviti živi sustav. Također, ti manji krugovi ne predstavljaju oči nego sposobnost percipiranja (Belamarić, 1986). Nadalje, djetetu od 4 i pol godine veliki krug više ne predstavlja sustav, takvo se mišljenje postupno mijenja, te taj krug dobiva značenje glave. Dijete prikazuje čovjeku glavu, tijelo i udove. Dodaje kosu, usta i nos. Što se tiče udova, prvo se javljaju ruke i noge, obično u obliku ravnih linija, a kasnije šake i stopala. S vremenom, udovi i trup šire se u debljinu, a pojavljuju se i razlike u spolovima likova. U ranijoj dobi prikaz lica je uglavnom isti kod sve djece, sadrži oči, nos i usta što ne potječe uvijek iz njihova vlastita opažanja (Belamarić, 1986). Kasnije, u 4. godini djeca počinju opažati oblik i boju kose, usta mogu biti otvorena, zatvorena, nasmiješena ili tužna. Starija djeca prikazuju detalje poput naočala, brkova, odjevnih predmeta, modnih dodataka i slično.

3. MOTIV OBITELJI U DJEČJEM CRTEŽU

Crtež često govori više nego riječi te tako predstavlja snažan način komunikacije djeteta sa svijetom. Predstavlja svijet onako kako ga dijete vidi i doživljava. Na taj način dijete pomaže samome sebi razumjeti svijet, sebe u njemu, ispričati si doživljaje i podražaje okoline na sebi prihvatljiv način.

3.1. Emotivna proporcija

Dječji crtež odraz je dječje mašte, emocija, memorije, ekspresije i samim time postaje i stvaralački čin. "Riječ emocija vodi svoje podrijetlo od latinske riječi *emovere*, što znači poticati, voditi naprijed, uzbuditi. (...) Emocija nas uvodi i potiče na aktivnost." (Bodulić, 1982). Potičući pozitivne emocije, potičemo i dječju motivaciju ka uspjehu. Osjećajnost, ljubav, uzbuđenje, sve su to emocije koje su gotovo uvijek prisutne u dječjem crtežu. Odsutnost takvih emocija, ne samo da utječe na dječje likovno stvaralaštvo nego ga i sputava. Zadavanje sadržaja koji potiču iskazivanje vlastitih osjećaja koje djeca prenose u crtež, jedini je i pravi uvjet za postizanje uspjeha u likovnom izražavanju (Bodulić, 1982).

Aktivnosti u kojima se djeca likovno izražavaju pogoduju izražavanju njihova unutarnjeg svijeta. Psiholozi često, u radu s djecom, različitim likovnim temama djecu potiču otvoriti se i neverbalno komunicirati o svojim problemima (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010). Isto tako, dječje prikazivanje vlastite obitelji može prikazivati razinu autoriteta i emocionalne važnosti određenih članova obitelji. Emotivna proporcija znači da dijete predmete ili likove koji za njega predstavljaju nešto važno znatno povećava, a ostale prikazuje kao manje bez obzira na njihovu stvarnu veličinu. Ili ako su djetetu dva lika jednako važna, ono će ih i likovno izraziti kao jednako velike (Belamarić, 1986). Dijete svojim crtežom može bolje dočarati obiteljske odnose nego ijedan odrasli član obitelji. Centralna figura na dječjem crtežu obitelji najčešće predstavlja osobu koju dijete doživljava dominantnom. Osoba koju prvo nacrtava je moguće osoba koja ima važan psihološki utjecaj na dijete, tj. njemu emocionalno najvažnija osoba. Isto tako najveća osoba na slici najvjerojatnije ima veću važnost u djetetovu životu. Kako se dijete razvija na motoričkoj, emocionalnoj i spoznajnoj razini, usporedo se razvijaju i njegove likovne sposobnosti.

3.2. Detalji u dječjem crtežu

Kako djeca prolaze kroz različite faze razvoja likovnog izražavanja, njihovi crteži sve više se usavršavaju. Već oko 15. mjeseca života djeca uzimaju olovku u ruku i počinju „švrljati“ po papiru. Ti potezi ne predstavljaju ništa osim samog zadovoljstva šaranjem. Dakle, prvi potezi olovkom zapravo su vježba motorike, od grubog pokretanja ramena i lakta ruke do fine motorike prstiju. Prvi definirani crtež javlja se s 2 i pol godine starosti. Obično predstavlja čovjeka, takozvanog punoglavca: velika glava iz koje izlaze ruke i noge. Oči, nos i usta su detalji koji dolaze kasnije. U 3. godini života dijete svom liku čovjeka, osim lica, dodaje i trup iz kojeg polaze ruke i noge. U polovici 4. godine javljaju se odjevni predmeti, kosa i detalji koji se kasnije usavršavaju.

Osim razlika dječjih crteža što se tiče kronološke dobi, postoje i razlike u crtežima u odnosu na spol. U ranijoj dobi te razlike nisu naglašene, no pojavom detalja u dječjem likovnom izražavanju, javljaju se razlike među djevojčicama i dječacima. Predškolska dob razdoblje je u kojemu se djeca fizički najbrže razvijaju. No, između djevojčica i dječaka postoji razlika u razvoju motorike. Gruba motorika više se i brže razvija kod dječaka. Oni više vole tjelesne aktivnosti, aktivniji su, nemirniji. Rjeđe će se uključiti u aktivnosti crtanja u kojima se teže zadržavaju od samih djevojčica. Djevojčice s druge strane, više razvijaju finu motoriku, muskulaturu šake. One radije uživaju u mirnijim aktivnostima poput crtanja. Zbog toga djevojčice crteže obično crtaju s više pozornosti, više se usmjeravaju na detalje, te su temeljitije od dječaka. Također, djevojčice će više pozornosti usmjeriti na odjevne predmete od dječaka. Konačno, u svojim radovima obično koriste više boja, uglavnom svijetlih ili toplih.

3.3. „The kinetic family drawing“ test

Aktivnosti u kojima se djeca likovno izražavaju pogoduju izražavanju njihova unutarnjeg svijeta. Psiholozi često, u radu s djecom, različitim likovnim temama djecu potiču otvoriti se i neverbalno komunicirati o svojim problemima. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.) Isto tako, dječje prikazivanje vlastite obitelji može prikazivati razinu autoriteta i emocionalne važnosti određenih članova obitelji. Emotivna proporcija znači da dijete predmete ili likove koji za njega predstavljaju nešto važno znatno povećava, a ostale prikazuje kao manje bez

obzira na njihovu stvarnu veličinu. Ili ako su djetetu dva lika jednako važna, ono će ih i likovno izraziti kao jednako velike. (Belamarić, 1986.)

„Draw a Family Test“, skraćeno DAF, jedan je od poznatijih testova u kojem se od pojedinca traži da likovno prikaže vlastitu obitelj. Prema Hersen (2004.), Burns (1982.) osmislio je metodu bodovanja, koja uključuje opisanu akciju, fizički raspored likova, tj. članova obitelji i njihovu blizinu te karakteristike određenih crtačkih stilova koji reprezentiraju psihopatologiju pojedinca. Drugi istraživači koristili su druge metode te se usmjeravali na prikaz dijelova tijela, kvalitetu linija i poteza, fizičko odvajanje muških i ženskih članova obitelji i slično (Hersen, 2004.). Na temelju DAF-a, istraživači Burns i Kaufman osmislili su još jednu tehniku dinamičnog prikaza obitelji. „The kinetic family drawing“, još poznata kao K-F-D, tehnika je koja također od pojedinca traži da nacrti članove vlastite obitelji, ali u ovom slučaju u nekoj radnji. Tehnika se koristi kod procjene ličnosti, u art terapiji, obiteljskom liječenju i slično. K-F-D olakšava prikazivanje i percipiranje dinamičnog sustava odnosa među članovima obitelji pojedinca kao i individualnu adaptaciju te same obiteljske relacije (Hersen, 2004.). Osoba, u ovom slučaju dijete, likovno prikazuje svoje osjećaje i stavove prema vlastitoj obitelji.

4. METODOLOGIJA

U istraživanju poštivat će se etika informiranjem djeteta i roditelja (skrbnika) o načinu sudjelovanja /ispitivanja, informiranjem o mogućim posljedicama te mogućnošću odustajanja u bilo kojem trenutku istraživanja. Također, tražit će se pismena suglasnost roditelja.

4. 1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je istražiti na koji način motiv obitelji utječe na likovni izraz djece predškolske dobi te kako pojedino dijete prikazuje članove svoje obitelji. Postavlja se pitanje utječu li veličina, detalji ili položaj osobe na papiru na emocionalnu važnost i autoritet te osobe.

4.2. Hipoteze istraživanja

H-1 - Dijete predškolske dobi će osobu kojoj je emocionalno sklonije, prikazati proporcionalno većom od ostalih osoba.

H-2 - Dijete predškolske dobi će članove obitelji s kojima osjeća slabu emocionalnu povezanost, prikazati proporcionalno manje ili u potpunosti izostaviti iz crteža.

H-3 - Djevojčice će se više usmjeriti na detalje izgleda pojedinih članova obitelji, za razliku od dječaka.

4.3. Zadaci istraživanja

Utvrđiti utječe li emocionalna povezanost na proporcionalno prikazivanje likova kod djece predškolske dobi. (H-1)

Utvrđiti utječe li slaba emocionalna povezanost na proporcionalnost ili izostavljanje likova sa crteža kod djece predškolske dobi. (H-2)

Utvrđiti utječe li spol djeteta na detaljniji likovni izraz. (H-3)

4.4. Uzorak istraživanja

Istraživanje će biti provedeno na uzorku od 25 djece dječjeg vrtića „Sunčica“ u Osijeku, u razdoblju od 27. do 29. lipnja 2016. godine. Odabrani će uzorak uključivati djecu iz tri odgojne skupine: mlađe dobne skupine, srednje dobne skupine te starije dobne skupine.

4.5. Instrument i postupak istraživanja

Istraživanje će biti provedeno metodom individualnog intervjua, otvorenog tipa. Djeca će prvo dobiti zadatak nacrtati vlastitu obitelj. Uvidom u dječje radove, analizirat će se prikaz članova obitelji, veličina pojedinog člana u odnosu na druge, detaljno prikazivanje obitelji, izostavljanje nekih od članova i slično. Nakon crtanja obitelji, uslijedit će razgovor (intervju) otvorenoga tipa, sa svakim djetetom osobno, o prikazu vlastite obitelji. Budući da se radi o intervjuu otvorenog tipa, razgovor će se snimati diktafonom.

4.6. Sređivanje podataka

Utvrđiti broj prikupljenih radova, razvrstati ih po uspješnosti te odabrati 25 dječjih radova. Pristupiti analizi dječjih likovnih radova u odnosu na postavljene zadatke i hipoteze.

5. OBRADA I ANALIZA PODATAKA

Cilj ovoga istraživanja bio je istražiti na koji način motiv obitelji utječe na likovni izraz djece predškolske dobi, odnosno proučiti kako pojedino dijete prikazuje članove svoje obitelji. Istraživanje se usmjerilo na pitanje utječu li veličina, detalji ili položaj osobe na papiru na emocionalnu važnost i autoritet kojeg određen član obitelji predstavlja samom djetetu. Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću „Sunčica“ u Osijeku u razdoblju od 27. do 29. lipnja 2016. godine. Istraživanje je trajalo 3 dana te je svaki dan odvojen za jednu odgojnu skupinu, zbog velikog broja djece. Za početak, djeca su poslušala kratku recitaciju o obitelji. Nakon toga odgovarala su na općenita pitanja o obitelji te razgovarali o vlastitoj obitelji. Zatim su dobili zadatak, flomasterima u boji, nacrtati vlastitu obitelj, uključujući i svoj lik, na A4. Drugi dio istraživanja usmjerio se na individualne razgovore s djecom, o vlastitoj obitelji koju su prikazali na papiru. Prije samog istraživanja, proveden je i razgovor s odgojiteljicama o pojedinom djetetu i njegovoj obitelji.

Istraživanje je provedeno u tri odgojne skupine, mlađoj, srednjoj i starijoj. Nakon provedbe istraživanja, dječji radovi klasificirani su u dvije skupine prema spolu. Tako je jedna skupina obuhvaćala radove djevojčica, a druga radove dječaka. Sveukupno, u istraživanju je sudjelovalo 45 djece. Odabrano je 25 raznolikih dječjih radova, koji potvrđuju hipoteze, djelomično ih potvrđuju ili ih ne potvrđuju.

LIKOVNI RADOVI DJEVOJČICA

Analiza 1:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 6 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 1: V. R.

Djeci su ponuđeni flomasteri te jedan A4 papir. Zadatak je bio nacrtati sebe i svoju obitelj, s ciljem uočavanja odnosa među proporcijama i veličinama članova obitelji pojedinog djeteta.

Priloženi dječji rad (slika 1.) prati temu i zadani motiv. Djevojčica V. R. je nacrtala sebe, mamu, tatu i starijeg brata (s lijeva na desno), kako se šetaju. U radu se potvrđuje hipoteza H1 te se uočava veća emocionalna sklonost prema majci, u odnosu na ostale članove obitelji. Majku je nacrtala na sredini papira, ujedno većom od oca. Također, sebe je nacrtala većom od oca i brata, ali manjom od majke. Iz crteža može se zaključiti kako, prema viđenju djevojčice, u obitelji dominiraju majka te sama djevojčica, dok su brat i otac prikazani manjima. Stoga, može se zaključiti kako su i otac i brat manje emocionalno povezani s djevojčicom te se potvrđuje hipoteza H2. Iz samog crteža se lako može uočiti koji članovi obitelji su nacrtani. Koji likovi su muškog spola, a koji ženskog. Hipoteza H3 također se potvrdila, jer za razliku od dječaka iste dobne skupine, djevojčica je koristila više boja, uglavnom toplih, te se usmjerila na odjevne predmete. Sebi i majci nacrtala je haljinu, dok brat i otac imaju hlače i majicu. Otac i brat imaju kape na glavi, dok djevojčica i majka imaju mašne te kikice.

Analiza 2:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 6 g. i 1 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 2: I. R.

Priloženi dječji rad (slika 2.) prati temu i zadani motiv. Djevojčica I. R. je nacrtala mlađeg brata, sebe, majku i oca (s lijeva na desno). Djevojčica je koristila puno boja, najprije je crtala likove obrisnim linijama, zatim ih je bojala. Svakog lika obrisno je nacrtala drugačijom bojom. Što se tiče detalja, iz crteža uočava se potvrđnost hipoteze H3. Za razliku od djece mlađe dobne skupine, uočava se realnije prikazivanje odjevnih predmeta. Haljina više nije trokut, hlače i majica izgledaju realnije i slično. Također, odjevni predmeti nisu jednolični, jednobojni, kao kod djece mlađe dobne skupine. Iz crteža može se primijetiti sličnost između djevojčice i majke, u kosi i odjevnim predmetima. Hipoteze H1 i H2 nisu potvrđene, pošto je djevojčica nacrtala članove obitelji proporcionalno realno, a nije nikoga izostavila s crteža.

Analiza 3:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 6 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 3: E. P.

Na crtežu (slika 3.) se nalaze (s lijeva na desno) otac, majka, stariji brat i djevojčica E. P. Hipoteza H1 nije potvrđena, jer je djevojčica sve članove nacrtala jednake veličine, dok je svoj lik prikazala malo većim od ostalih likova. Djevojčica ne pravi razliku među članovima obitelji, što se tiče emocionalne povezanosti. Osim toga, hipoteza H2 također nije potvrđena, jer je nacrtala sve članove uže obitelji i to jednake veličine. Hipoteza H3, u ovom se radu nije potvrdila. Djevojčica, u odnosu na dječake iste dobne skupine, nije prikazala više detalja na likovima. Točnije, detaljima je posvetila jednako malo pažnje kao i dječaci iste dobne skupine. Slično je i s korištenim bojama. Koristila je dvije boje s kojima je odvojila majku i sebe od oca i brata.

Analiza 4:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 4 mj.)

Spol djeteta : Ž

Slika 4: E. J.

S lijeva na desno, djevojčica E. J. je nacrtala sebe, mamu te maminog prijatelja. Djevojčica živi s majkom i jedinica je. Majka je rastavljena, no iz razgovora s odgojiteljicom, djevojčica je u redovitom kontaktu s ocem. Hipoteze H1 i H2 su potvrđene. Djevojčica je najvećom nacrtala majku, dok je oca, s kojim je slabo emocionalno povezana, izostavila s crteža. No nacrtala je i maminog prijatelja, s kojim je emocionalno bliska, ali manjeg od majke. Hipoteza H3 se potvrdila, prikazala je više detalja u odnosu na dječake iste dobne skupine. Ženski likovi imaju haljine, dok je muški lik slabije detaljiziran. Koristila je razne boje, pretežito tople.

Analiza 5:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 11 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 5: F. Š.

Crtajući crtež (slika 5.), djevojčica F. Š. je prvo prikazala samo sebe (lijevi lik). Nakon što sam ju upitala, gdje su ostali članovi obitelji, odlučila je nacrtati i mlađeg brata (desni lik). Rekla je kako su mama i tata u kući, a ona i brat se igraju vani. Na prvi pogled, može se zaključiti kako djevojčica dominira, ne samo na crtežu već i u obitelji. Iz razgovora s djetetom, teško je bilo zaključiti je li slabo emocionalno povezana s majkom i ocem, pa ih je zbog toga izostavila s crteža, stoga hipoteze H1 i H2 nije bilo moguće sa sigurnošću potvrditi. Smatram kako ih ili nije stigla nacrtati, ili nije imala mjesta na papiru. Hipoteza H3 se potvrdila, djevojčica je detaljno prikazala likove, nacrtala si je haljinu, te dugačku kosu sa ukosnicama. Također, bratu je nacrtala majice i hlače. Koristila je mnogo boja u radu.

Analiza 6:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 6 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 6: N. D.

Djevojčica N. D. je prikazala (s lijeva na desno) sebe, oca, mlađu sestru i majku. Hipoteze H1 i H2 nisu se potvrdile, pošto je djevojčica nacrtala realne odnose proporcija među likovima, tj. nikoga nije naglasila ili izostavila s crteža. Otac i majka podjednake su veličine (otac naizgled malo veći od majke), dok je mlađu sestru prikazala realno manjom od svog lika. Nadalje, hipoteza H3 se potvrdila jer, iako detalji nisu bogato prikazani, likovima je naglasila kosu, dijelove lica i slično. Dakle, zaključuje se kako se djevojčica detaljima posvetila više nego dječaci iste dobne skupine. Osim toga, koristila je više boja, ukrasila okoliš i slično. Iz crteža se uočava sličnost ženskih članova obitelji, djevojčice, majke i mlađe sestre, u prikazu kose.

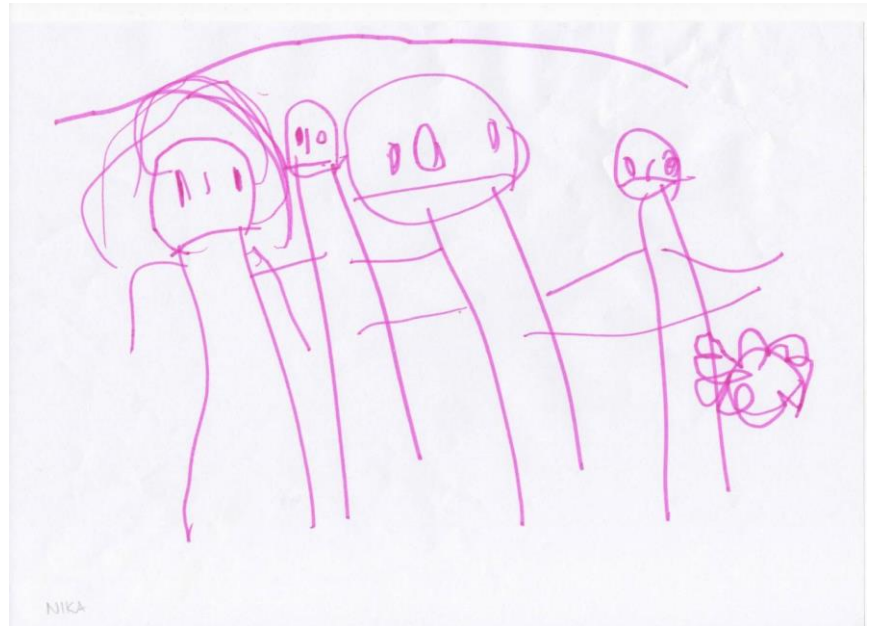
Analiza 7:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 3 g. i 5 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 7: N. J.

Crtež (slika 7.) prikazuje (s lijeva na desno) majku, starijeg brata, oca i djevojčicu N. J. Djevojčica je nacrtala starijeg brata i sebe vrlo sličnima, u veličini glave te visini tijela. Majku i oca je naglasila tako što im je nacrtala veće glave, no i dalje su jednake visine kao i djeca. Iz razgovora s djevojčicom zaključila sam kako je tata „glava kuće“ što se potvrđuje iz crteža, pošto se nalazi na sredini papira i naizgled je veći od ostalih članova. Hipoteza H1 se potvrdila. Nadalje, hipoteza H2 nije se potvrdila, pošto nikoga nije izostavila s crteža, ili prikazala manjim od ostalih članova. Što se tiče detalja, jedino je prikazala majci kosu. Hipoteza H3 nije se potvrdila jer se djevojčica nije usmjerila na detalje više od dječaka iste dobne skupine. Osim toga, koristila je samo jednu boju u radu.

Analiza 8:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 11 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 8: L. V.

S lijeva na desno, djevojčica L. V. je prikazala sebe, majku i oca kako igraju nogomet. Djevojčica nema braće i sestara. Također, prikazala je i obiteljsku kuću. Djevojčica je emocionalno privržena više majci nego ocu, no prikazala ih je jednakih veličina. Dakle hipoteze H1 i H2 nisu se potvrdile. Nadalje, za razliku od dječaka iste dobne skupine, detaljno je prikazala likove. Roditelji imaju majice i hlače, dok je sebi nacrtala haljinu. Nacrtala si je trepavice na očima te krunu koju joj je mama poklonila. Hipoteza H3 se potvrdila.

Analiza 9:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 3 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 9: L. B.

Djevojčica L. B. je prikazala oca, mlađu sestru, sebe i majku (s lijeva na desno). Prikazala je obiteljsku kuću ispred koje svi likovi stoje. Iz razgovora s djevojčicom, zaključila sam kako je majci najviše emocionalno privržena, a prikazala ju je jednako velikom kao i oca. Stoga se hipoteze H1 i H2 nisu potvrdile. Djevojčica je u radu koristila mnogo boja, te se usmjerila na detalje likova više od dječaka iste dobne skupine (prikazala je likovima odjeću, kosu, čak i trepavice ženskim likovima), stoga je hipoteza H3 potvrđena.

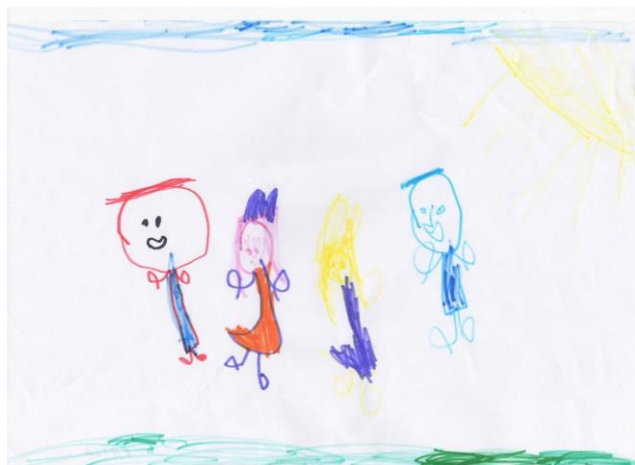
Analiza 10:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 3 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 10: K. P.

Crtež (slika 10.) prikazuje oca, djevojčicu K. P. majku i starijeg brata (s lijeva na desno). Djevojčica je najviše privržena ocu, te iako nije viši od ostalih likova, prikazala mu je glavu većom od ostalih članova obitelji. Hipoteza H1 se potvrdila jer je djevojčica naglasila oca. Hipoteza H2 se potvrdila jer ostali članovi (a pogotovo majka) nisu naglašeni kao otac, nego su nešto manji. Djevojčica je likovima nacrtala kosu, odjeću, dijelove lica i ukrase dakle, iako ne puno, detaljnije je prikazala članove obitelji od dječaka iste dobne skupine. Hipoteza H3 je potvrđena.

Analiza 11:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 6 g. i 2 mj.

Spol djeteta : Ž

Slika 11: L. H.

S lijeva na desno, djevojčica L. H. je prikazala mlađeg brata, mlađu sestru, sebe, starijeg brata te majku i oca kako igraju nogomet. Hipoteza H3 se u ovome radu potvrdila. Ne samo što je koristila mnogo boja, djevojčica je likovima detaljno prikazala odjevne predmete, kosu, dijelove lica i slično. Primjećuje se sličnost između djevojčice i majke u obliku kose. Djevojčica je emocionalno sklonija majci, no nije ju nacrtala većom od ostalih članova, dakle hipoteza H1 se nije potvrdila. Hipoteza H2 se također nije potvrdila pošto je realno prikazala odnose proporcija. Osim toga, osobe kojima je manje emocionalno sklona nije prikazala manjima od majke.

LIKOVNI RADOVI DJEČAKA

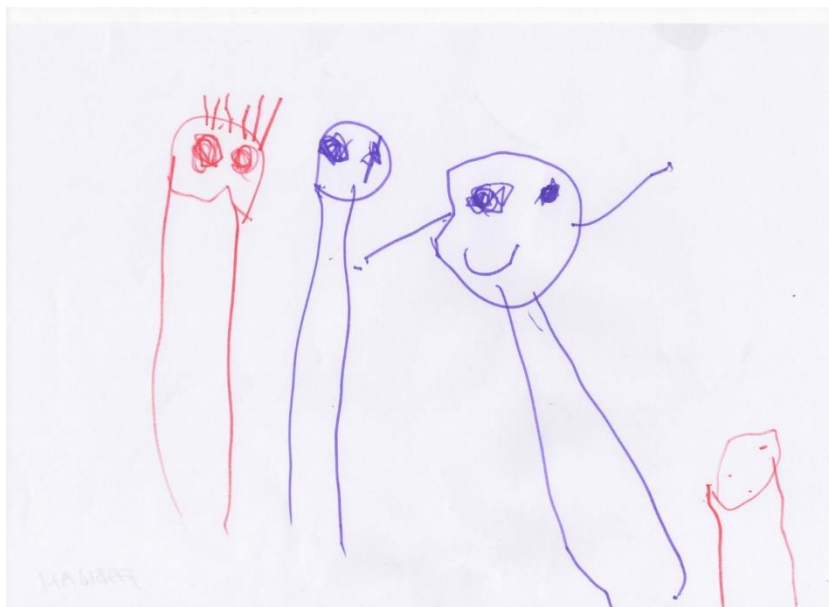
Analiza 12:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 4 mj.

Spol djeteta: M

Slika 12: F. B.

Analizirajući dječji likovni rad (slika 12.), uočava se kako je dječak F. B. u svome radu slijedio osnovni motiv i temu. Dječak je nacrtao sebe, tatu, mamu i mlađu sestru (s lijeva na desno). Iz crteža vidljivo je kako je hipoteza H1 potvrđena jer je otac, s kojim se najradije igra, nešto veći od ostalih članova, što se posebice očituje u veličini glave. Hipoteza H2 također je potvrđena jer je majku prikazao nešto manjom od oca. Dječak je prikazao obitelj s vrlo malo detalja. Koristio je samo dvije boje, ljubičastu i crvenu. Sebi i majci na licu je samo naglasio oči, dok sestra nema naglašene dijelove lica kao ostali članovi obitelji. Bez razgovora s djetetom ne može se uočiti koji nacrtani članovi obitelji su muškog, a koji ženskog spola. Dakle, hipoteza H3 također je potvrđena.

Analiza 13:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 6 g. i 5 mj.

Spol djeteta : M

Slika 13: D. D.

Prije crtanja obitelji, djeca su na pitanje „Što je to obitelj“, osim majke, oca, braće i sestara navodili i bake i djedove. Dječak D. D. je nacrtao sebe i djeda kako igraju nogomet (slika 13.). To potvrđuje hipotezu H1 jer je na crtežu, osim dječaka, jedino djed s kojim se najviše voli igrati. Od odgojiteljice sam ranije saznala kako dječak nema oca, već živi sa majkom i djedom. Objasnio mi je kako je majka u šatoru, koji se nalazi na brdu pokraj cvijeća. Na pitanje „Zašto je majka u šatoru?“, odgovorio mi je da ona voli tamo provoditi vrijeme. Hipotezu H2 nije bilo moguće provjeriti u potpunosti, jer iz razgovora s djetetom nisam mogla zaključiti ima li dijete slabu emocionalnu povezanost s majkom. Potvrđuje se hipoteza H3 jer za razliku od djevojčica, dječak prikazuje nešto jednostavnije odjevne predmete. Iako je djedova košulja zanimljivo prikazana, nisu vidljive hlače, također ruke nemaju prste i slično.

Analiza 14:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 3 mj.

Spol djeteta : M

Slika 14: N. P.

Analizirajući dječji rad (slika 14.), zaključuje se kako su se hipoteze H1 i H2 potvrdile jer je dječak N. P. nacrtao jedino majku. Objasnio je kako se majka nalazi u kuhinji. Iz razgovora s djetetom, zaključila sam kako s ocem ima slabu emocionalnu povezanost, te ga je izostavilo s crteža. Najviše se voli igrati s majkom, braće i sestara nema. Važno je napomenuti kako sebe također nije nacrtao. Hipoteza H3 također se potvrdila, majka je prikazana s vrlo malo detalja. Dijete se više usmjerilo na crtanje kuhinje, a manje na dijelove tijela. S druge strane, dječak je koristio više boja, za razliku od drugih dječaka iste dobne skupine.

Analiza 15:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 8 mj.

Spol djeteta : M

Slika 15: L. N.

Dječak L. N. u svom je radu (slika 15.) prikazao mnogo likova. Najveći likovi su majka i otac (s lijeva na desno), s tim da je otac nešto veći od majke. Dakle, hipoteza H1 se potvrdila. Dječak se podjednako voli igrati i s ocem i majkom, stoga ih je nacrtao većima od ostalih. Među ostalima su bake i djedovi, prikazani manjima od roditelja. S lijeve strane majke nalazi se jedna baka, a ispod nje djed. Između majke i oca nalazi se druga baka, ispod koje se nalazi dječakov mlađi brat. Dok je drugi djed ocu s desne strane. Sebe je nacrtao u gornjem desnom kutu. Iz crteža je vidljivo kako je sebe nacrtao približno jednake veličine kao i bake i djedove. Ali, također, mlađeg brata je nacrtao jednako velikim kao i sebe. Hipoteza H2 se također potvrdila jer je bake i djedove, s kojima je slabije emocionalno povezan, prikazao manjima. Osim navedenih članova obitelji, dječak je nacrtao još likova nalik ljudima, no objasnio je kako su to „uholaže“. Hipoteza H3 se potvrdila, jer dječak nije prikazao mnogo detalja. Uglavnom je koristio plavu boju, u dvjema nijansama. Svakom liku nacrtao je udove. No bez razgovora s djetetom, ne uočava se razlika među spolovima likova.

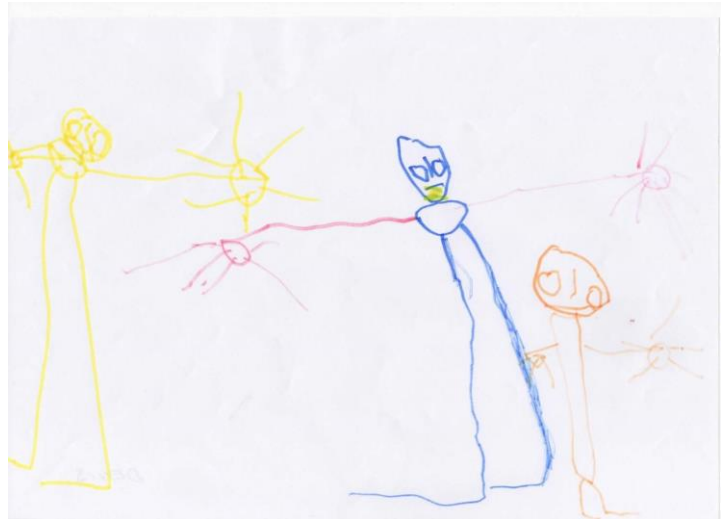
Analiza 16:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 6 mj.

Spol djeteta : M

Slika 16: D. M.

Na radu dječaka D. M. (slika 16.), s lijeva na desno, nalaze se majka, otac te starija sestra. Dječak sebe nije htio nacrtati. Majku i oca nacrtao je poprilično jednake veličine, no ipak je majka nešto dominantnija. Može se reći kako se hipoteza H1 potvrdila, iako su oba roditelja podjednake veličine, s oba roditelja voli provoditi vrijeme. Dok se sa sestrom često svađa oko igračaka. Dakle, hipoteza H2 bi mogla biti potvrdna, pošto je sestru nacrtao manjom, ali dječak nije prikazao svoj lik pa sa sigurnošću ne možemo provjeriti hipotezu H2. Konačno, hipoteza H3 je potvrdna pošto je prikazao likove s vrlo malo, ili bez detalja. Koristio je više boja, no bez razgovora s dječakom, ne mogu se prepoznati spolovi prikazanih likova.

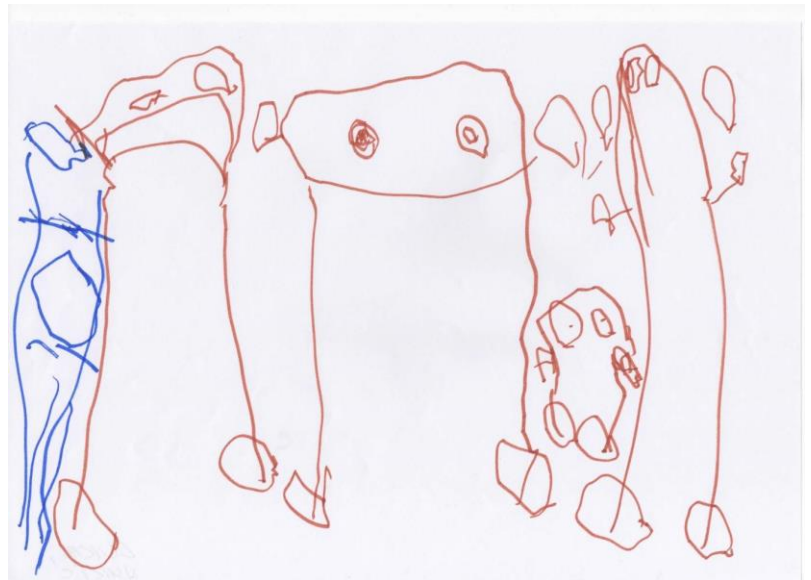
Analiza 17:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 4 g. i 6 mj.

Spol djeteta : M

Slika 17: L. J.

Dječak L. J. živi s majkom, roditelji su rastavljeni. Prvo je nacrtao (slika 17.) djeda, majku, sebe i baku (likovi nacrtani smeđom bojom, s lijeva na desno). Zatim je naknadno nacrtao oca (plavom bojom, s lijeve strane crteža). Uvidom u crtež, odmah se može primijetiti kako je majka djetetu emocionalno najbitnija u životu, nacrtao ju je većom od ostalih likova te u sredini crteža. Dakle, hipoteza H1 se potvrdila. Osim toga, hipoteza H2 također je potvrđna jer je isprva oca htio izostaviti s crteža, no ipak ga je nacrtao, nešto manjim od ostalih odraslih članova obitelji. Konačno, hipoteza H3 se potvrdila jer je, za razliku od većine djevojčica iste dobne skupine, posvetio vrlo malo pažnje detaljima. Osim toga, koristio se najprije samo jednom bojom, no dodao je još jedan lik druge boje.

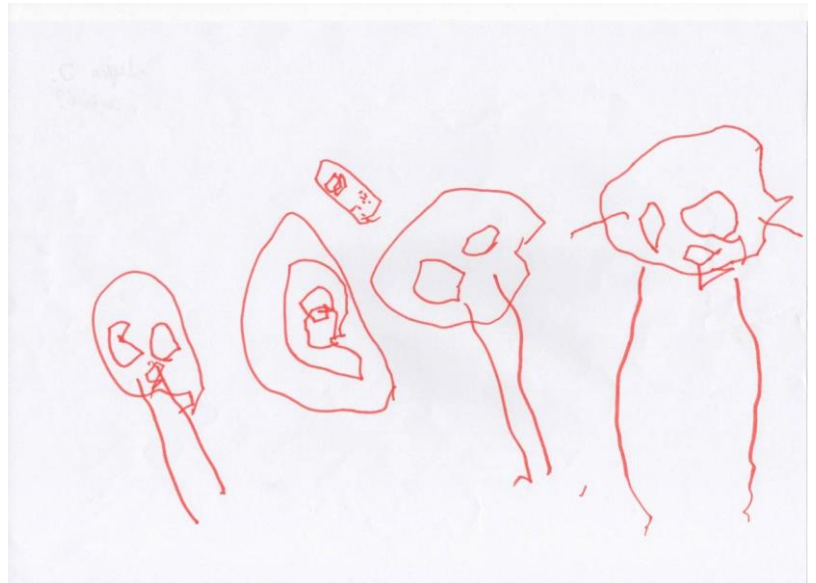
Analiza 18:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 3 g. i 6 mj.

Spol djeteta : M

Slika 18: L. J.*

S lijeva na desno, na crtežu (slika 18.) su prikazani mlađa sestra, dječak L. J.*, baka i majka. Mlađu sestru nacrtao je većom od sebe, dok je majku nacrtao većom od svih ostalih. Hipoteza H1 se potvrdila, majka dominira crtežom. Osim toga, hipoteza H2 također je potvrđna, jer je oca izostavio iz crteža. Iz razgovora s djetetom sam zaključila kako je s ocem slabo emotivno povezan. Baki također pokazuje visoku emocionalnu sklonost, te je i nju naglasio u svom radu. Može se primijetiti kako dječakov lik nije definiran, odnosno, ne prepoznaje se lik čovjeka, bez razgovora s djetetom. Osim toga, detalji, poput odjeće, kose, obuće i slično, nisu naglašeni. Također, dječak je koristio samo jednu boju, stoga je i hipoteza H3 potvrđna.

Analiza 19:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 5 mj.

Spol djeteta : M

Slika 19: F. K.

S lijeva na desno, na crtežu (slika 19.) su prikazani dječak F. K., majka, baka i otac. Dječak je jedina, a na pitanje s kim se najviše voli igrati odgovorio je s mamom. Pošto je majci emocionalno najviše sklon, a nije ju prikazao većom od ostalih, hipoteza H1 se nije potvrdila. Hipoteza H2 također se nije potvrdila, jer nikoga nije izostavio s crteža, a osobe s kojima je slabije emocionalno povezan, nije prikazao manjima. Nadalje, hipoteza H3 se potvrdila. Dječak je prikazao likove s vrlo malo detalja, bez naznaka kojeg su spola likovi, za razliku od djevojčica iste dobne skupine. Koristio je više boja.

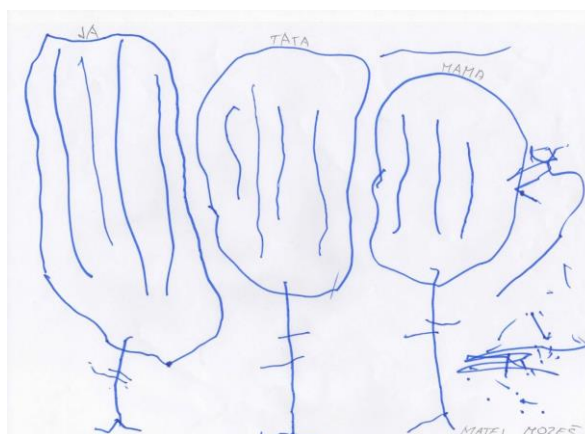
Analiza 20:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 2 mj.

Spol djeteta : M

Slika 20: M. M.

Dječak M. M. je prikazao sebe, oca i majku (s lijeva na desno). Prvo što se može primijetiti, analizirajući crtež, je oskudno prikazivanje detalja. Hipoteza H3 se potvrdila jer je dječak nacrtao obrise likova, bez dijelova lica, kose, odjeće. Iako dječaku linije na licima predstavljaju potpuno lice. Nadalje, iako su majka i otac, proporcionalno realno prikazani, dječak je svoj lik naglasio. Tatu, kojemu je najviše emocionalno privržen, je nacrtao na sredini papira, i većim od majke, ali manjim od svog lika, tako da se hipoteza H1 nije potvrdila. Hipoteza H2 se potvrdila, pošto je majku prikazao najmanjom.

Analiza 21:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 8 mj.

Spol djeteta : M

Slika 21: R. L.

Na crtežu (slika 21.) su prikazani majka, mlađa sestra, dječak R. L. i otac. Majku, kojoj je najprivrženiji, nije nacrtao većom od ostalih članova, stoga se hipoteza H1 nije potvrdila. Hipoteza H2 se također nije potvrdila jer je prikazao realne odnose proporcija među likovima, odnosno nikoga nije prikazao manjim ili izostavio s crteža. Nadalje, hipoteza H3 se također nije potvrdila, pošto dječak nije prikazao manje detalja nego djevojčice iste dobne skupine. Za razliku od dječaka iste dobne skupine, dječak je svojim likovima nacrtao kosu, odjeću, dijelove lica i slično. Osim toga, koristio je više boja u radu.

Analiza 22:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 6 g.

Spol djeteta : M

Slika 22: L. P.

L. P. je prikazao sebe i oca (s lijeva na desno). Pojasnio je kako on i tata oblače čarape i kasnije će slagati kocke. Dječakovi roditelji žive razdvojeno, a dječak je rekao kako je mama u drugoj kući. Hipoteza H1 i H2 su potvrđene jer je prikazao samo oca kojem je ujedno i više emocionalno privržen od majke koju je izostavio s crteža. Osim toga, promatrajući crtež, može se primijetiti velika sličnost između oca i sina. U usporedbi s dječacima iste dobne skupine, dječak je nešto detaljnije prikazao likove, no i dalje slabije od djevojčica iste dobne skupine. Dakle, hipoteza H3 se također potvrdila.

Analiza 23:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 11 mj.

Spol djeteta : M

Slika 23: L. B.

S lijeva na desno, dječak L. B. je prikazao mlađu sestru, sebe, majku i oca. Hipoteza H3 se u ovom radu potvrdila, jer u odnosu na djevojčice iste dobne skupine, dječak je slabo prikazao detalje na likovima. Koristio se jednom bojom, likovi izgledaju dosta slični, jedino se razlikuju u veličini, nije im prikazao kosu i slično. Hipoteze H1 i H2 nisu se potvrdile pošto je realno prikazao proporcije likova, tj. nikoga u obitelji nije posebno izdvajao ili izostavio s crteža.

Analiza 24:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 2 mj.

Spol djeteta : M

Slika 24: F. V.

F. V. je prikazao majku, mlađu sestru i sebe. Pojasnio je kako otac nije stao na crtež, ali gleda televiziju u kući. Hipoteza H2 nije se potvrdila, pošto dječak nije izostavio oca s crteža nije izostavio zbog manje emocionalne privrženosti, već zbog nedostatka prostora na papiru. S druge strane, majku kojoj je najviše emocionalno sklon, nacrtao je prvu i najveću, što potvrđuje hipotezu H1. Što se tiče detalja, za razliku od dječaka iste dobne skupine, dječak je detaljnije prikazao likove. Naglasio je kako majka ima patike na vezanje, a on nosi kopačke. No, hipoteza H3 je potvrđena jer se nije usmjerio na detalje više od djevojčica iste dobne skupine.

Analiza 25:

Likovni problem: Odnos veličina

Motiv: Obitelj

Dob djeteta: 5 g. i 6 mj.

Spol djeteta : M

Slika 25: K. R.

Na crtežu (slika 25.) se nalaze K. R., otac, majka, stariji brat i starija sestra. Promatrajući crtež, može se uočiti kako je dječakova sestra, iako starija, prikazana jednako visokom kao i roditelji, čak malo višom od majke. Iz razgovora s djetetom, zaključila sam kako je sestri i majci privrženiji više od ostalih članova. No ipak, nije ih prikazao većim od oca, stoga se hipoteze H1 i H2 nisu potvrdile. Iako je koristio više boja u prikazivanju likova, nije se usmjerio na detalje više od djevojčica iste dobne skupine što potvrđuje hipotezu H3.

6. RASPRAVA

Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću “Sunčica” u Osijeku. Ono obuhvaća djecu iz mlađe, srednje i starije dobne skupine. Cilj ovoga istraživanja bio je istražiti na koji način motiv obitelji utječe na likovni izraz djece predškolske dobi, odnosno proučiti kako pojedino dijete prikazuje članove svoje obitelji. Istraživanje se usmjerilo na pitanje utječu li veličina, detalji ili položaj osobe na papiru na emocionalnu važnost i autoritet kojeg određen član obitelji predstavlja samom djetetu.

Hipoteza H1 tvrdi da će dijete predškolske dobi, osobu kojoj je emocionalno sklonije, prikazati proporcionalno većom od ostalih osoba. Ta se hipoteza potvrdila u mnogo radova, a to su slike br. 1, 4, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22 i 24. Većina djece emocionalno je sklonija majci što je potvrdilo 6 radova (slike br. 1, 4, 14, 17, 18 i 24). Ocu su emocionalno sklonija 4 djeteta (slike br. 7, 10, 12 i 22). Jedan dječak prikazao je djeda kao emocionalno skloniju osobu u obitelji (slika br. 13), a dva djeteta jednako su sklona i majci i ocu (slike br. 15 i 16). Iako se hipoteza H1 potvrdila u većini dječjih radova, u čak 11 radova od ukupno 25 nije se potvrdila. Sedmero djece prikazalo je realne proporcije među članovima obitelji čime nisu potvrdili ovu hipotezu, a to su slike br. 2, 6, 8, 9, 11, 21 i 23. Dva djeteta prikazala su sve članove jednake veličine (slike br. 3 i 19). Jedan je dječak prikazao svoj lik najvećim (slika br. 20), dok je jedno dijete prikazalo oca najvećim iako je majci i sestri emocionalno skloniji (slika br. 25). Hipotezu H1 u jednom radu nije bilo moguće provjeriti (slika br. 5) pošto dijete nije prikazalo roditelje vjerojatno zbog nedostatka prostora na papiru.

Hipoteza H2 tvrdi da će dijete predškolske dobi, članove obitelji s kojima osjeća slabu emocionalnu povezanost, prikazati proporcionalno manjima ili u potpunosti izostaviti iz crteža. Ova se hipoteza u većini radova nije potvrdila. To su slike br. 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 19, 21, 23, 24 i 25. Većina djece prikazala je proporcionalno realne odnose među likovima (slike br. 2, 6, 7, 8, 9, 11, 21 i 23). Dvoje djece prikazalo je sve likove jednake veličine (slike br. 3 i 19). Jedno dijete nije prikazalo oca (slika br. 24), no ne zbog slabe emocionalne povezanosti već zbog nedostatka prostora na papiru. Jedan je dječak prikazao oca najvećeg iako mu je slabije emocionalno sklon (slika br. 25). Hipotezu H2 potvrdilo je 10 od ukupno 25 dječjih radova. To su slike br. 1, 4, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 20 i 22). Petero djece potvrdilo je kako s ocem osjeća slabu emocionalnu povezanost (slike br. 1, 4, 14, 17 i 18), od kojih je njih troje

oca i izostavilo s crteža (slike br. 4, 14 i 18). Jedan dječak isprva je htio oca izostaviti, no ipak ga je prikazao, ali manjim (slika br. 17). Četiri djeteta s majkom osjećaju slabu emocionalnu povezanost. To su slike br. 10, 12, 20 i 22. Jedno dijete majku je izostavilo s crteža (slika br. 22). Jedno dijete prikazalo je djedove i bake manjima od ostalih likova jer je s njima slabije emocionalno povezano (slika 15). Hipotezu H2 nije bilo moguće provjeriti u 3 dječja rada (slike br. 5, 13 i 16).

Hipoteza H3 tvrdi kako će se djevojčice više usmjeriti na detalje izgleda pojedinih članova obitelji, za razliku od dječaka. U samo 3 dječja rada ova se hipoteza nije potvrdila. To su slike br. 3, 7 i 21. Dvije djevojčice nisu se više usmjerile na detalje likova od dječaka, tj. prikazivale su likove jednako detaljno kao i dječaci. Koristile su jednu ili dvije boje u radu, te prikazale samo glavu, lice i udove (slike br. 3 i 7). Osim toga, jedan rad dječaka također nije potvrdio hipotezu H3 jer je prikazao likove jednako detaljno kao i djevojčice, dakle detaljnije od ostalih dječaka. Prikazao je odjevne predmete, kosu, te koristio više boja u radu (slika br. 21). U 22 preostala rada hipoteza H3 se potvrdila. Djevojčice su zaista detaljnije prikazivale likove od dječaka. Više su se usmjeravale na prikazivanje odjevnih predmeta, kose, dijelova lica, modnih dodataka i slično (slike br. 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10 i 11). Također, koristile su više boja u prikazivanju likova. S druge strane, dječaci su većinom prikazivali glavu s potpunim licem, trup i udove (slike br. 13, 14, 15, 16, 22, 23m 24 i 25). 3 dječaka prikazala su samo glavu s očima, bez ostalih dijelova lica te trup i noge (slike br. 12, 17 i 18). Dok 2 dječaka nisu prikazala lice, već samo glavu trup i udove (slike br. 19 i 20). Što se tiče boja, 5 dječaka koristilo je 3 ili više boja (slike br. 13, 16, 19, 22 i 25). Čak 6 dječaka koristilo je samo jednu boju u radu (slike br. 14, 15, 18, 20, 23 i 24), dok su 2 koristila samo dvije boje (slike br. 12 i 17).

7. ZAKLJUČAK

Dječji crtež je projekcija djetetovih emocija, želja, maštanja, doživljenih sukoba ili uroda. Osim toga, dijete svojim crtežom može bolje oslikati obiteljske odnose nego ijedan odrasli član obitelji. Iz dječjeg crteža obitelji možemo uvidjeti djetetove osjećaje te kako ono sebe percipira unutar vlastite obitelji. Osim toga, interakcije između djeteta i ostalih članova obitelji mogu se mjeriti. Nadalje, istraživač može uočiti skrivena pravila u obitelji koja nisu inače vidljiva, tko je djetetu najvažniji član obitelji, a tko emocionalno najbliži i slično. Dijete još ne zna pisati, no njegovo likovno izražavanje nadomješta difuznost misli.

Kroz ovo istraživanje utvrđeno je kako djeca doista prikazuju većima one osobe kojima su emocionalno sklonije. Većini djece to je majka. No, istraživanje je isto tako pokazalo da djeca, pogotovo starija, prikazuju proporcionalno realne odnose. Iako su možda više privrženiji majci ili ocu, nisu ih naglasili, tj. prikazali većima od ostalih likova. S druge strane, većina radova je pokazala kako člana obitelji s kojim su slabije emocionalno povezani neće umanjiti u odnosu na ostale likove, ili izbaciti s crteža. Razlog tomu je, ponovno, prikazivanje realnih proporcija među likovima, naglašivanje vlastitoga lika ili pak nedostatak prostora na papiru. Kada govorimo o detaljima, istraživanje je potvrdilo kako će djevojčice prikazivati više detalja od dječaka. Tako su djevojčice, neovisno o njihovoj dobi, prikazivale lice, kosu, odjevne predmete, različite dodatke te koristile više boja u svom radu. Dječaci su koristili puno manje boja, slabo su prikazivali odjevne predmete, dok većina kosu nije prikazala.

Smatram kako je crtež obitelji jedan od boljih pokazatelja obiteljskih odnosa iz dječje perspektive. Dijete u svome crtežu najbolje može iskazati svoje osjećaje, misli i emocije. Dijete je u svojim crtežima iskreno, ono stvara crteže neposredno, s oduševljenjem. S toga, ukoliko je nekome emocionalno bliži ili dalji, ono to možda neće reći naglas, ali će prikazati svojim crtežom. Smatram da je iznimno važno djeci dopustiti da pokažu svoje emocije kroz crtež. Ne samo da možemo bolje razumjeti dijete, već mu možemo i pomoći. U ovom slučaju, to ne poboljšava samo komunikaciju među odgojiteljem i djetetom, već i omogućuje dvosmjernu komunikaciju između vrtića i obitelji.

8. PRILOZI

8.1. Prilog 1

<p>Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku</p> <p>Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku</p>
<p>Ime i prezime studenta / studentice: Sara Hrgović</p> <p>Godina studija i semestar: 3. godina, 6. semestar</p>
<p>Dječji vrtić: Sunčica</p> <p>Odgojne skupine: mlađa, srednja i starija</p> <p>Nadnevak: 27., 28., 29. lipnja 2016.</p>
<p>Mentor: Bruneta Kovač</p>

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE TEMATSKOG SADRŽAJA IZ LIKOVNE KULTURE

Cilj oblikovanja teme: Spontano likovno izraziti odnos veličina i proporcija na motivu obitelji.

Cilj istraživanja: Istražiti na koji način motiv obitelji utječe na likovni izraz djece predškolske dobi te kako pojedino dijete prikazuje članove svoje obitelji.

Područja oblikovanja rada: Proporcija
Tematski likovni sadržaj rada, likovni problem: Odnos veličina
Motiv kao poticaj: Obitelj

ZADACJE LIKOVNOG SADRŽAJA RADA
Obrazovne: Uočiti odnos veličina i proporcija na motivu obitelji
Odgojne: Razvijati radne navike, upornost, urednost i strpljivost; inicijativnost i samostalnost u stvaranju, pozitivan odnos prema radu
Funkcionalne: Razvijati finu motoriku ruke, razvijati kreativnost i divergentno mišljenje prilikom rješavanja likovnog problema, razvijati percepciju i koncentraciju.
Pripremu priredili: Dr. Art. Goran Kujundžić, doc. i Dr. Art. Marko Šošić, v. asistent

Grupirana tehnička sredstva i likovne tehnike: Tehnička sredstva: Pjesma „Moja Obitelj“ , papir Crtačke tehnike: Flomasteri
Metode rada: Metoda razgovora, metoda analitičkog promatranja
Sociološki oblici rada: Frontalni, individualni
Organizacija prostora: Zaštita stolova, razmještaj stolova, omogućiti prohodnost
Aktivnost: Crtanje vlastite obitelji (uključujući i vlastiti lik)

Ime i prezime autora korištenih reprodukcija:
„Moja obitelj“ - Josipa Franjić Radulović
Konzultacije:
31. 5.; 7. 7.

TIJEK AKTIVNOSTI RADA

Vrijeme	Sadržaj rada	Metode	Sredstva	Napomene
10 min	Uvodni dio: Čitanje pjesme “Moja obitelj”, razgovor o obitelji, najava zadatka	Metoda razgovora	Pjesma “Moja obitelj”	
30 min	Glavni dio: Crtanje motiva (obitelj)	Individualni oblik rada	Flomasteri, A4 papir	
30 min	Završni dio: Individualni razgovor sa svakim djetetom posebno (intervju)	Metoda analitičkog promatranja Metoda razgovora	Dječji radovi	
Zapažanja mentora:				
Nadnevak:				

Ocjena:
Potpis mentora:

TIJEK AKTIVNOSTI

Uvodni dio:

Studentica razgovara s djecom uz postavljanje pitanja o njihovim obiteljima. Kako bi ih uvela u zadatak, čita im pjesmu “Moja obitelj”. Zatim im postavlja pitanja o obitelji.

S: Je li vam se svidjela pjesma?

S: Što je to obitelj?

S: Tko sve čini obitelj?

S: (pojedinačno proziva djecu) Kako se zove tvoja majka? Opiši mi kako izgleda. Kakve ima boje kosu? A oči? Kako izgleda tvoj otac? Kako se zove?

S: Tko sve od vas ima brata?

S: (proziva pojedinačno djecu) Kako se on zove? Koje boje je njegova kosa? A oči? A je li on stariji ili mlađi od tebe? Koliko godina ima?

S: Tko od vas ima sestru?

S: Kako se zove? Koje je boje njena kosa? A oči? Je li ona starija ili mlađa od vas?

S: Imate li više braće i sestara? Kako se zovu? Kako izgledaju?

S: Tko je u vašoj obitelji najveći? A tko najmanji?

S: Tko je veći? Vaša majka ili otac?

S: Jeste li vi veći od vaše majke? A oca? A brata ili sestre?

S: A što vaše majke nose na sebi? Kakvu odjeću? Nose li hlače ili suknje?

S: Kako se odijevaju vaši očevi?

S: Majice kakvih boja vole nositi vaši roditelji? A kakvih boja hlače nose?

S: Kako se oblače vaši braća i sestre? Kakvu odjeću nose? Kakve boje prevladavaju u njihovoj odjeći?

S: S kim se najviše volite igrati, a s kim se najmanje igrate u vašoj obitelji?

Najava zadatka: Sada djeco, sjednite za stolove. Pripremila sam vam flomastere kojima ćete nacrtati sebe i svoju cijelu obitelj na jednom papiru.

Glavni dio:

Studentica daje djeci upute za aktivnost, obilazi i nadzire rad. Ukoliko je potrebno djeci daje dodatno pojašnjenje zadatka.

Završni dio:

Nakon što je pojedino dijete gotovo s crtežom, slijedi individualni razgovor sa svakim djetetom o vlastitom crtežu:

Moguća pitanja:

1. Koga si sve nacrtao?
2. S kim se najviše voliš igrati?
3. S kim se najmanje igraš?
4. Zašto je ova osoba manja od druge?
5. Što ova osoba radi na crtežu?
6. Jesi li nacrtao sve članove obitelji?

8.2. Prilog 2

Pjesma „Moja obitelj“ Jasne Franjić Radulović

MOJA OBITELJ

Moja obitelj
je samo moja,
s danima punim
veselih boja.

Moja obitelj
je sunce što sja
jer svaku tugu
otjerat zna.

Moja obitelj
je tvrđava snažna
u kojoj je svaka
ručica važna.

Moja obitelj
je ljubav koja raste,
u njoj se svi
poljupcima časte.

Moja obitelj
je zagrljaj nježni,
topla i kad je dirne
pokrivač snježni.

Moja obitelj
je samo moja
s danima punim
veselih boja!

Josipa Franjić Radulović

9. LITERATURA

- ❖ Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, Zagreb: Školska knjiga
- ❖ Bodulić, V. (1982), *Umjetnički i dječji crtež*, Zagreb: Školska knjiga
- ❖ Brešan, D. (2008), *Dječja likovna kreativnost*, Osijek: Učiteljski fakultet u Osijeku
- ❖ Grgurić, N., Jakubin M. (1996), *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, Zagreb: Educa
- ❖ Herceg, I., Varljen Herceg, L., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010), *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*, Zagreb: Alfa

Mrežno dostupni izvori:

- ❖ Hersen, M. (2004.), *Comprehensive Handbook of Psychological Assessment: Personality Assessment*, New Jersey: John Wiley&Sons, Inc.
Pribavljeno 28. travnja 2016. sa:
https://books.google.hr/books?id=mwgdJBOgNJAC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_vpt_buy#v=onepage&q&f=false